

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-1-59-18>
УДК 330.34.014.2 (ЄС)

Тарасенко Д.Л.

кандидат наук з державного управління, доцент,
Донецький державний університет управління

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС: КОРИСНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Визначено основні тенденції та результати реалізації соціальної політики в країнах Європейського Союзу, які могли би бути розглянуті як корисний досвід для України на шляху сталого розвитку. Встановлено, що особливий інтерес для України становить досвід посткомуністичних перетворень у країнах Центральної та Східної Європи. Визначено, що більшість країн цього регіону за короткий час досягли значних успіхів, їх населення досить активно було долучене до трансформаційних процесів, що допомогло швидко імплементувати в цих країнах моделі зрілої ринкової економіки, уникнувши тим самим згубних моделей бюрократичного, олігархічного чи кримінального капіталізму. Доведено, що зміни у підходах соціальної політики, що забезпечують умови сталого розвитку, закладені саме у стратегії сталого розвитку, яка базується на ідеях ринкової конкуренції, регулюючої ролі держави та ліберальної соціально орієнтованої ринкової економіки завдяки розширенню зайнятості і сприянню зниженню безробіття.

Ключові слова: сталий розвиток, соціальна політика, європейський досвід, країни Європейського Союзу.

Определены основные тенденции и результаты реализации социальной политики в странах Европейского Союза, которые могли бы быть рассмотрены как полезный опыт для Украины на пути устойчивого развития. Установлено, что особый интерес для Украины представляет опыт посткоммунистических преобразований в странах Центральной и Восточной Европы. Определено, что большинство стран этого региона за короткое время достигли значительных успехов, их население достаточно активно было приобщено к трансформационным процессам, помогло быстро имплементировать в этих странах модели зрелой рыночной экономики, избежав тем самым пагубных моделей бюрократического, олигархического или уголовного капитализма. Доказано, что изменения в подходах социальной политики, обеспечивающих условия устойчивого развития, заложены именно в стратегии устойчивого развития, основанной на идеях рыночной конкуренции, регулирующей роли государства и либеральной социально ориентированной рыночной экономики благодаря расширению занятости и содействию снижению безработицы.

Ключевые слова: устойчивое развитие, социальная политика, европейский опыт, страны Европейского Союза.

Tarasenko D.L. EU SOCIAL POLICY: EFFECTIVE EXPERIENCE FOR UKRAINE

The main tendencies and results of social policy realization in the European Union countries which could be considered as useful experience for Ukraine on the way of sustainable development have been determined. It has been established that the experience of post-communist transformations in the countries of Central and Eastern Europe is of particular interest to Ukraine. It has been determined that most of the countries of this region have made significant progress in a short-term period, their population has been actively involved in transformational processes, which has helped to quickly implement mature market economies in these countries, thus avoiding disastrous models of bureaucratic, oligarchic or criminal capitalism. It has been proved that changes in the social policy approaches that ensure the sustainable development conditions are laid down in the sustainable development strategy, based on the market competition ideas, the state regulatory role, and the liberal socially

oriented market economy through the expansion of employment and the promotion of unemployment reduction. It has been clarified that the main principles, priorities and tools of the Sustainable Development Concept implementation, have led to the numerous strategies evolvement aimed at providing life for future generations. Taking into account that in the countries of the European Union the Strategy for Sustainable Development has already been adopted, it has been stated that it is based on the following priority tasks fulfillment as: financial support for maintaining stable production and high consumption; observance of social equality guarantees; stimulation of environment pollution reduction; landscapes and non-renewable natural resources protection organization; biodiversity conservation. Consequently, it has been determined that conceptually social efficiency is to continuously improve the quality of population life by establishing a balance between economic efficiency and social justice. A mutually acceptable compromise between the need for economic growth and social costs can be the achievement of a balance of costs with the use of tax and fiscal system management tools in the context of the employment policy implementation in order to attract citizens to engage in the process of creating social goods in market conditions.

Key words: *sustainable development, social policy, European experience, European Union countries.*

Постановка проблеми. Дослідження процесів сталого розвитку в європейських країнах має важливе значення, оскільки прийнято вважати, що саме в країнах ЄС створено найбільш ефективні інструменти покращення потенціалу суспільного розвитку в контексті концепції, яка є предметом цього дослідження. Побудова соціально-економічних стратегій, спрямованих на формування та забезпечення спадщини для майбутніх поколінь, визнана наріжним каменем багатосторонньої концепції сталого розвитку, а норми і стандарти соціальної, екологічної та економічної сфер показують свою ефективність не тільки в умовах ринкової економіки та добросчесної конкуренції. Це має особливе значення для України, яка переживає складний та суперечливий процес соціально-економічних змін після десятиліть жорстко централізованої системи влади та управління і відповідно сформованих цінностей та переконань її громадян у безумовному пріоритеті і правоті держави щодо виконання соціально-економічних обов'язків та побудови планів подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням вивчення традицій та досвіду щодо реалізації політики сталого розвитку у Європейському Союзі в аспекті соціальних інновацій присвятили свої наукові праці С. Голіновська [1], Є.Д. Кучко [5]; теоретичні та практичні аспекти соціальної політики щодо формування умов сталого розвитку, розвитку соціальних відносин та людського капіталу знайшли відображення у роботах вітчизня-

них учених, таких як Є. Хлобистов, А. Чечель [10], та зарубіжних авторів: А. Хуберта [6], Дж. Бассета [7] та інших. Але постійні зміни у зовнішній політиці та світовому господарстві визначають нові тенденції розвитку соціальної політики в країнах Європейського Союзу, які також доцільно визначати та враховувати як корисний досвід для України на шляху формування умов сталого розвитку.

Мета статті – визначити основні тенденції та соціально-економічні результати соціальної політики в країнах Європейського Союзу, які могли би бути розглянуті як корисний досвід для України на шляху сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Євросоюз здійснював соціальну політику на всіх етапах інтеграційного процесу, однак зміст і форми її реалізації змінювалися відповідно до потреб і бачення державами-членами місця і ролі наднаціональних інститутів у здійсненні соціальної функції. Як наслідок, є безпосередній зв'язок між процесом розвитку соціальної державності і формуванням соціального співтовариства на рівні ЄС. Сьогодні фактично склалася європейська соціальна модель, яка увібрала в себе кращі досягнення національних моделей соціальної державності і функціонує на основі розвинутого соціального права ЄС. Вона передбачає спільні дії держави і громадянського суспільства, спрямовані на те, щоб для всіх громадян забезпечувалося задоволення основних матеріальних потреб, участь у житті суспільства, посилення соціальної

згуртованості [1, с. 13–16], і включає такі елементи: економічну, фіскальну, політику зайнятості, систему соціального захисту, освітню політику.

Економічна політика і політика зайнятості створюють передумови для економічного процвітання, задоволення матеріальних потреб, забезпечують фінансування соціальної політики, сприяють суспільній і політичній стабільності.

Соціальна політика, системи соціального захисту, фіскальна політика визначають вторинний розподіл доходів за трансфертами і тим самим створюють умови суспільної і політичної стабільності, забезпечують задоволення потреб і участь у житті суспільства тих, хто через свої недостатні можливості з погляду зайнятості і заробітку не в змозі себе забезпечити.

Освітня політика поліпшує середньострокові і довгострокові можливості громадян з погляду зайнятості і заробітку, створює передумови для економічного процвітання, полегшує участь у житті суспільства [2, с. 15–17].

Реалізуючи соціальну політику, ЄС діє відповідно до принципів субсидіарності і пропорційності, поділяє відповідальність за здійснення соціального захисту з урядами держав-членів. Діяльність наднаціональних інститутів у мпежах реалізації соціальної функції держави набуває координуючого, доповнюючого і стимулюючого характеру. У публікації Управління ЄС «Багаторічна фінансова структура 2014–2020 років та бюджет ЄС» [3] визначено рівні витрат на соціальну сферу по кожній країні. Відповідно до цього документа країнами, де соціальна сфера фінансується найбільше, є Бельгія, Люксембург, Нідерланди, тоді як в Естонії, Мальті та Латвії видатків на цю сферу діяльності передбачено найменше.

Для всебічного забезпечення соціальної сфери в ЄС є такі структурні фонди: Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), Європейський соціальний фонд (ESF) та Фонд згуртованості (CF), які сприяють зміцненню економічної, соціальної та територіальної єдності між регіонами та державами-членами

ЄС. Ці фонди також підтримують конкурентоспроможність та зайнятість, заохочують транскордонне, транснаціональне та міжрегіональне співробітництво. Наприклад, ESF дає можливість працевлаштування, зосередивши увагу на мобільності трудових ресурсів та адаптації працівників до промислових змін. У 2016 році 38,9 млн. євро було надано для структурних фондів, тоді як бюджет проектів CF становив 9,6 млрд. євро [4, с. 3–5]. Програма ЄС зі стимулювання зростання та зайнятості «Європа-2020» передбачає, що наука, технології та інновації забезпечать значний внесок у вирішення зростаючих соціально-економічних проблем, з якими нині стикається Європа. У цьому контексті розглядається питання розвитку інноваційної соціальної політики, мета якої полягає у вирішенні низки соціальних та екологічних проблем – таких як зміна клімату, безробіття, злочинність, соціальне відчуження, матеріальна бідність, міграція, нерівність у розподілі добробуту, старіння населення [4].

Сьогодні у країнах ЄС соціальні видатки бюджету становлять у середньому 27% ВВП. Зважаючи на бюджетні обмеження, викликані негативним впливом економічної рецесії, саме соціальні інновації можуть забезпечити вирішення гострих соціальних проблем і водночас сприяти більш ефективному використанню наявних ресурсів ЄС [5].

Прикладом новаторського підходу ЄС є реалізація у 2007–2013 рр. Сьомої Рамкової Програми у сфері досліджень, технологічного розвитку та демонстраційної активності з бюджетом понад 53 млрд. євро [6]. На зміну їй на період 2014–2020 рр. Єврокомісія вже розробила «Горизонт-2020 – Рамкова програма з наукових досліджень та інновацій» та передбачила її фінансування на рівні 70 млрд. євро [7].

Сьогодні є чимало ініціатив та інструментів реалізації соціальних інновацій, які уже впроваджуються в ЄС. Окремі країни ЄС, незважаючи на досить короткий проміжок часу, змогли створити спеціальні соціальні фонди, парки та інститути, які можуть слугувати орієнтиром для інших країн-учасниць [8]:

1. SITRA, Фінляндія. Цей фонд створений на базі Фінського інноваційного фонду і є незалежним громадським фондом під контролем парламенту Фінляндії. Натепер фонд SITRA реалізує п'ять основних програм: інновацій, охорони здоров'я, продовольства і харчування, захисту довкілля та підтримки машинобудування. Річний бюджет фонду становить близько 40 мільйонів євро і поповнюється в основному за рахунок внесків приватних корпорацій.

2. Естонський фонд розвитку (Argen-gifond). Діяльність Естонського фонду розвитку спрямована на ініціювання та підтримку позитивних змін в економіці Естонії шляхом інноваційних проектів і венчурних інвестицій. Фонд орієнтований на новаторські ініціативи з міжнародним потенціалом і зараз забезпечує підтримку чотирьох проектів, пов'язаних з інформаційними технологіями та сервісною економікою.

3. Фонд соціальних інвестицій підприємств, Великобританія. Фонд соціальних інвестицій підприємств підтримує соціальний інвестиційний бізнес від імені Міністерства охорони здоров'я Великобританії. Фонд був створений в 2007 р. для сприяння інноваціям у сфері охорони здоров'я і соціального захисту. Фінансування проектів надається некомерційним структурам, діючим соціальним підприємствам, а також працівникам сфери охорони здоров'я.

4. Парк соціальних інновацій, Іспанія. Саме Іспанія має перший у світі досвід у створенні «соціально орієнтованої силіконової долини». У червні 2010 р. Іспанський центр соціальних та корпоративних інновацій DENOKINN відкрив перший у Європі Парк соціальних інновацій, розташований у м. Сантурсе на півночі Іспанії. Проект підтримується місцевими органами влади й урядом Іспанії та має початковий бюджет у розмірі 6 мільйонів євро. Передбачається, що в роботі Парку соціальних інновацій візьмуть участь понад 50 міжнародних компаній і асоціацій, надаючи можливість створити нові соціальні підприємства з доступом до навчання та наставництва (спеціальна під-

готовка буде здійснюватися на базі Академії соціальних інновацій).

5. Національний інститут соціальних інновацій, Нідерланди. Ця структура заснована у 2006 році асоціаціями роботодавців, профспілками, двома університетами і незалежними організаціями з метою стимулювання соціальних інновацій на робочих місцях, що має стати підґрунтям для підвищення якості та продуктивності праці робітників, а також накопичення інноваційного потенціалу.

Водночас Україна конституційно позиціонується як соціальна держава, що передбачає її соціально орієнтований розвиток, основна суть якого полягає в тому, що ринкові механізми забезпечують дохід громадянам внаслідок економічної активності, тоді як держава надає допомогу тим верствам населення, які позбавлені такої можливості. При цьому оптимальним видається стан суспільства, в якому якомога менше людей потребує соціальної підтримки. Очевидно, що ефективний поступ економічної системи забезпечує необхідну соціальну ефективність шляхом збільшення інвестицій у соціальну сферу. Забезпечення якраз оптимального рівня соціальної ефективності є основною метою управлінської функції держави.

Незважаючи на різницю в моделях соціального забезпечення різних країн Євросоюзу, в останні роки відбувається зближення соціальної політики європейських країн та активізація діяльності у таких сферах соціального захисту, як збереження суспільного добробуту; призначення соціальної допомоги адресного характеру; впровадження ринкових відносин у систему соціального страхування; поширення приватного пенсійного страхування; широке впровадження інновацій у соціальній політиці; підтримка активної зайнятості та створення умов для реалізації економічних ініціатив громадян.

Висновки. Основні засади, пріоритети та інструменти реалізації Концепції сталого розвитку зумовили розвиток численних стратегій, спрямованих на забезпечення життя майбутніх поколінь. У країнах Європейського Союзу Стратегію сталого розвитку

було прийнято у 2001 році, вона базується на виконанні таких пріоритетних завдань, як фінансове забезпечення підтримання стабільного виробництва й високого рівня споживання; дотримання гарантій соціальної рівноправності; стимулювання зниження забрудненості навколишнього природного середовища; організація ландшафтів і охорона невідновлюваних природних ресурсів; збереження біорозмаїття.

Отже, концептуально соціальна ефективність полягає у неперервному підвищенні якості життя населення шляхом встановлення рівноваги між економічною ефективністю і соціальною справедливістю. Взаємоприйнятним компромісом між необхідністю економічного росту і соціальними витратами може стати досягнення збалансованості витрат із використанням інструментів управління податковою та фіскальною системою

в контексті реалізації політики зайнятості щодо залучення громадян до активізації участі в процесах створення соціальних благ у ринкових умовах.

Таким чином, особливий інтерес для України становить досвід посткомуністичних перетворень у країнах Центральної та Східної Європи. Більшість країн цього регіону за короткий час досягли значних успіхів, їх населення досить активно було долучене до трансформаційних процесів. Їм вдалося швидко імплементувати у себе моделі зрілої ринкової економіки, уникнувши тим самим згубних моделей бюрократичного, олігархічного чи кримінального капіталізму, всі прояви якого українці, на жаль, сповна відчувають на собі. Їхні стратегії сталого розвитку базуються на ідеях ринкової конкуренції, регулюючої ролі держави та ліберальної соціально орієнтованої ринкової економіки.

Список використаних джерел:

1. Stanisława Golinowska, Peter Hengstenberg, Maciej Żukowski. Diversity and commonality in European social policies; the forging of a European social model. 2009. P. 427.
2. Вітте Лотар. Європейська соціальна модель і соціальна згуртованість: яку роль відіграє ЄС? / Лотар Вітте. Фонд ім. Фрідріха Еберта, Регіональне представництво в Україні та Білорусі. К.: Заповіт, 2006. 44 с.
3. Multiannual financial framework 2014-2020 and EU budget 2014. Luxembourg : Publications Office of the European Union. 2013. P. 24.
4. EU budget 2016: investing in growth and jobs. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2016. P. 28.
5. Кучко Е.Е. Социальные инновации: подходы к определению и классификации / Е.Е. Кучко. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. № 941. 2011. С. 27–33.
6. Hubert A. Empowering People, Driving Change: Social Innovation in the European Union / A. Hubert. Bureau of European Policy Advisers, European Commission, 2010. 131 p.
7. Basset J. Social Innovation in Europe Mobilising People and Resources / J. Basset Global Review of Innovation Intelligence and Policy Studies. PRO INNO Europe Project. – European Commission. 2010. 31 p.
8. Офіційний сайт Рамкової програми «Горизонт-2020» URL: http://ec.europa.eu/research/horizon2020/index_en.cfm?pg=home&video=none
9. Caulier-Grice J. Study on Social Innovation / J. Caulier-Grice, L. Kahn, G. Mulgan, L. Pulford, D. Vasconcelos / A paper prepared by the Social Innovation exchange (SIX) and the Young Foundation for the Bureau of European Policy Advisers. – Bureau of European Policy Advisers, Young Foundation. 2010. P. 127.
10. Хлобыстов Евгений. Устойчивое развитие, повышение качества жизни населения и политика управления персоналом: точки взаимодействия / Евгений Хлобыстов, Анна Чечель, Валерия Колосок, Михаил Верескун // Human resources management – interdisciplinary perspective. Editors: Aleksander Sapiński, Michał Śleziak, Ievgen Khlobystov. Bielsko-Biala-Odessa, 2017. С. 89–113.